

ՄԱՆՍԻՄ ԳՈՐԳԻ

Մ Ա Ր Դ Ը

— 363 —

I

Հոգեկան մոայլ, տխուր ժամերին, երբ յիշողութիւնս վերականգնում է անցեալի խոհեր և դրանից սառչում, կանգ առնում արինս, երբ միտքս՝ նման աշնան արեգի լուսաւորում է ներկայի դաժան քաօսը կարմիր և ահեղօրէն ճախրում մի կէտում, անկարող դէպ վեր թռչիլ, բարձրանալ, անկարող յառաջ, յառաջ սլանալ, — ահա՛ իմ հոգու այդ ահեղ ժամին երեւակայութեանս ամբողջ թափով ես իմ առաջն եմ պատկերացնում մարդու վեհ, վսեմ պատկերը գոռոց:

Մարդ! իսկ և իսկ կարծես արեգի չըքնաղ ցոլքն է թափանցում հոգուս խորքը և նրա վառ լուսոյ տակ, տիեզերքի անսահմանութեան մէջ, ընթանում է նա յամրաքայլ, դանդաղ, ողբերգօրէն գեղեցիկ. Մարդ! յառաջ և բարձր...

Եւ ես տեսնում եմ նրա ճակատը՝ հըպարտ, գեղեցիկ, և մտախոհ, խորունկ, համարձակ աչերն, ուր վառվում են ճառագայթները անվիհեր մտքի, այն վեհ մտքի, որ կարող եղաւ հսկայ տիեզերքի չըքնաղ ներդաշնակութիւնը իւրացնելու և ըմբռնելու այն ահեղ ոյժը, որ յուսահատութեան տխուր ժամերին սաստաւածներ է ստեղծում, խիզախ ըռպէին — նրանց կործանում:

Մոլորւում՝ տիեզերքի անապատներում, միայնակ՝ հողի շերտուկի վրա, — յօշոտում է նա իր միտքը, տանջում այս հարցով, «ինչո՞ւ է մարդ ապրում»: Բայց և նա քաջարար յառաջ է շարժւում, յառաջ և բարձր՝ երկրի և երկնի բոլոր գաղտնիքը ըմբռնելու յաղթական ուղիով:

Յառաջ է ընթանում նա՝ արիւնով ու ոռգելով իր դժուարին, մենաւոր ու հպարտ

ուղին և իր այդ արեան ջերմ կաթիլներէ ից հիւսում է չըքնաղ բանաստեղծութեան անթառամ փունջեր, նա իր դառնագին, վշտառատ հոգու յուսահատ ճիչից կազմում է չըքնաղ երաժշտութիւն, նա իր ձեռք բերած փորձառութիւնից առաջ է բերում հսկայ գիտութիւնն և ամէն քայլում գեղեցկացնելով մեր մոայլ կեանքը, ինչպէս վառ արեւ, իր ճաճանչներն է ուղղում դէպ երկիր: Նա ընթանում է յառաջ և բարձր. ուղեցոյց անտղ մեր երկրի համար!...

Չրահաւորումս ոյժերով մտքի, — երբեմն նման կայծակ որոտի, երբեմն՝ սառն ու հանգիստ ինչպէս սուր սուսեր, — ընթանում է նա ազատ ու հպարտ, ընթանում յառաջ մարդ արարածը մարդոց առաջից և կենցիցից բարձր, միայնակ՝ իր գործած սխալմունքների հանդէպ... Եւ այդ բոլորը նրա հպարտ կուրծքը ճնշում, նեղում են միշտ ահեղօրէն ու վիրաւորում սիրտը, յօշոտում ուղեղն և առաջ բերում նրա մէջ ուժգին զգացմունք անօթի — այդ բոլորի համար — ու այդ բոլորը ոչնչացնելու, խորտակելու պատրաստում:

Յառաջ է գնում... Եւ նրա կրծքում եռում են քնազդները, զազրելի կերպով վայում է ձայնը ինքնասիրութեան, ինչպէս անամօթ մի մուրացիկ, որ պահանջում է ողորմութիւն. նրա սիրտն ու հոգին կծկւում, կաշկանդւում են կուռ կապանքներից, ամեն տեսակի զգացմունքներ իշխող են ուզում դառնալ նրանում, ամեն ինչ ճգնում է տիրել նրա հոգուն:

Եւ ինչպէս մոլորակներն են շրջապատում արեգակը, այնպէս էլ Մարդուն մի հոծ բազմութեամբ շրջապատում են նրա վեհ Մտքի, արարչագործ Մտքի ստեղծագործութիւնները — նրա միշտ անյապ Սէրը, քիչ հեռուն, նրա ետեւում քաշ է գալիս ընկերակցութիւնը, նրան դիմաւորում է նւաղած Յոյսը, ահա՛ և զայրոյթով ու համբերութեամբ լցուած Ատելութիւնը, իսկ Մահը մոայլ աչքերով նայում է նրա թշնամական դէմքին ու սպասում նրան իր հանգիստ գրկում ընդունելու...

Հնութեան ցնցոտիներով, նախապաշար

մունքների թոյնով համակուած, այդ բուրբ թշնամաբար հետեւում են Մտքին, — երբէ՛ք չըհասնելով նրա թռչելին, ինչպէս ազուար չէ կարող հասնել դէպ եթեր ճախրող արծւի ետեւից, — և այդ Մտքի հետ նրանք առաջնութեան համար են մրցում ու շատ սակաւ են նրանք միասին մի կարող և ստեղծագործ բոցով ի մի ձուլւում:

Եւ հէնց այդտեղ է Մարդու մշտական կոյր ուղեկիցը, համր ու մռայլ խորհրդաւոր Մահը, որ միշտ պատրաստ է համբուրել նրան և նրա սիրտը, որ կեանքի ծարաւով է բոցավառւում:

Նա իր անմահ շքախմբում ճանաչում է ամենքին. այդ բոլորից բաց՝ նա ճանաչում է և մէկին — Անմտութիւնը...

Թեւաւոր, հզօր, ինչպէս մրրիկ կամ զոռ փոթորիկ, Անմտութիւնը հետեւում է Մարդուն և թեւերի տակ առնում Մտքին ու ջանում, ճգնում իր վայրի պարին ենթարկել նրան...

Իր ողբալի շքախմբում նա ճանաչում է իւրաքանչիւրին, — այլանդակ են, անկատար, շատ են թոյլ նրա հոգեկան բստեղծագործութեանց արդիւնք արարածնեւրը...

Եւ միայն Միտքը, մենաւոր Մարդու անբաժան ընկերը, միայն այդ Միտքն է, այդ Մտքի բոցն է, որ լուսավառում է նրա ընթացած փշոտ ուղիի խոչընդոտնեւրը, առեղծուածները այս ահեղ կեանքի, բնութեան զազտնիքների թանձր խաւարը, մարդկային մտքի մռայլ քառար:

Մարդու անկաշկանդ, ազատ ընկերը — Միտքը — աչալուրջ մի սուր հայեացքով դիտում է և անխնայ լուսաւորում ամեն ինչ. —

— Սիրոյ ստոր ու խարդախ թակարդները, նրա ցանկութիւնը՝ սիրածին տիրելու, նրան ստորացնելու և ստորանալու ձգտումը և զգայականութեան խայտառակ պատկերը:

— Յոյսի երկշոտ անդորրութիւնը և Ստութիւնը, նրա պնծւած, զարդարուն քոյր Ստութիւնը, որ պատրաստ է միշտ

և ամենքին հանգստացնել, խաբել գեղեցիկ, սիրուն խօսքերով:

— Միտքը անխնայ լուսաւորում է լնկերակցութեան խոհուն զգուշութիւնը, խիստ և դատարկ հետաքրքրութիւնը, նախանձի ու բամբասանքի սեւ բծերը:

— Միտքը տեսնում է սեւ ատեւութեան ոյժը սոսկալի և նա լաւ գիտէ, որ եթէ լինի նա շղթայազերծ, այն ժամանակ նա կը խորտակէ այս երկրի վրա, ամեն ինչ կը փշրէ, նոյն իսկ չի խնայիլ և այն քիչ մարդկանց, որոնք հետամուտ են ճշմարտութեան:

Միտքը անսասան հաւատով լցուած՝ լուսաւորում է նաեւ ծարաւը — չար ու խայտառակ և անսահման իշխանութեան, որ ջանում է ստրկացնելու ամեն մի ձրգտում. անկաշկանդ Միտքը լուսաւորում է և նրա սուր մազիւնիքը, և անզօրութիւնը նրա մանր լծի և կուրցութիւնը յիմար ու պղտոր նրա աչքերի:

Միտքը համարձակ կուի է բռնւում նաեւ Մահուան հետ: Մտքի համար անտանելի, զգուելի է Մահուան այդ յիմար, չար ու անպտուղ սեւ ունայն ոյժը, դրանք ատելի են այն ազատ, անմահ, վեհ Մտքի համար, որ կենդանի Մարդը յառաջ բերեց, որ շատ աստուածներ ստեղծեց, որ տուեց աշխարհին սխտեմները փիլիսոփայութեան, գիտութեան — բանալիները տիեզերական առեղծուածների:

Մտքի համար Մահը նման է նրան, որ ցնցոտիների մէջ դռնէ դուռ ընկած՝ իր կեղտոտ պարկի մէջ է հաւաքում աղբանոցից կեղտոտ ու փթած անպէտք շատ բաներ, բայց երբեմն նա ստոր գողի պէս կոփում է նաեւ առողջն ու պիտանին:

Աղտոտութեան զարշ հոտով անուած, զարհուրանքների ծածկոցում գծուած, նա Մարդու առջեւ կանգնած է որպէս համր, անվրդով, դաժան ու մռայլ ահեղ ատեղծուած, իսկ վառ ու պայծառ Միտքն ստեղծագործ՝ լցուած անմիտ յանդգնութեամբ, հպարտութեամբ, անմահութեան երզն հնչելով՝ ուսումնասիրում է սին, դաժան Մահուան...

Այսպէս է ընթանում ըմբոստ ու վսեմ արարած Մարդը գոյութեան թանձր, մոայլ խաւարի փշերի միջով յառաջ և բարձր, յառաջ և բարձր...

II

Ահա նա յոգնած՝ օրօրում է և տրնքում, վհատուած սիրտը հաւատ է որոնում, հաւատ, ջնքմ հաւատ և բարձր, ուժգին աղերսում Սիրոյ քնքոյշ փաղաքշանք:

Եւ ի ծնէ թոյլ երեք թռչուն - վհատութիւնը, Յուսահատութիւնը և Վիշաք, այդ երեք սեւ ու ալանդակ թռչունները չարագուշակ կոնչում են նրա հոգու բարձունքում այս խիստ դաժան երգը հնչելով, - որ Մարդ մի չնչին, մեղկ արարած է, որ կաշկանդուած է նրա գիտակցութիւնը, անգոր է Միտքը, ծագրելի՝ սուրբ հպարտութիւնը և որ թէկուզ նա ինչ էլ անէ, վերջ ի վերջոյ մեռնելու է:

Դողում է նրա յօշոտուած սիրտը այդ սուտ ու չար երգի ձայնից և վարանում ների սուր ասեղները ծակում են նրա բորբոքուած ուղեղը. նրա աչքերում փայլատկում է վիրաւոր սրտի արցունքը ցայտում...

Եւ եթէ նրանում հպարտութեան կրակոտ կայծը չը բռնկուի, - Մահուան վախը իշխանաբար կը քշի նրան Յաւերի խաւար, սեւ մոայլ խուցը. Սէրը, յաղթական ժպիտը դէմքին, կ'ընդունէ նրան իր գրկում՝ բաղդաւորութեան բարձրաձայն խոստմանց տարափի տակ ծածկելով տխուր անգորութիւնը ազատ դառնալու և բնազդական անյագ բռնակալութիւնը...

Ստութեան հետ դաշինք կուած երկչոտ Յոյսը երգում է Մարդուն հանգստութեան քաղցրութիւնը, երգում է հաշտութեան խաղաղ երջանկութիւնը, սիրուն խօսքերով օրօր է կարդում քնէած հոգուն, հրելով նրան քաղցր Մտութեան խորը տղմի մէջ ու դէպ Ձանձրոյթի - Մոլութեան քրոջ - սպանիչ գիրկը:

Եւ ընտրելու այդ բորբոքուած, անպս

նական զգացմունքի, նա իր ուղեղն ու սիրտը վարակում է մահաբեր թոյնով ստոր ստութեան, որ ուսուցանում է պարզօրէն, ազատ, թէ Մարդ չունի այլ ուղի կեանքի, քան այն ճամբան, որ տանում է կենդանական հանգիստ պարզեւոր ինքնաբաւականութեան զգացմունքը...

Բայց Միտքը հպարտ է և Մարդը նրա համար՝ թանկ: Միտքը չար կուի է բռնուած ստութեան հետ և կուի դաշտը - Մարդու Սիրտն է:

Թշնամու նման Միտքն հետեւում է Մարդուն ամեն տեղ և որպէս մի որդ՝ անխնայ կրծում, սրում ուղեղը, որպէս երաշտ՝ ցամաքեցնում կուրծքը, որպէս դահիճ՝ տանջում Մարդուն. նրա խիղճը անխղճօրէն ճմլում է վշտի սառն զգացմունքը, որ յառաջացել է կեանքի խիստ դաժան ճշմարտութիւնից. որը թէեւ դանդաղ է զարգանում, բայց տեսանելի է մոլորութիւնների աղջամուղջի միջից որպէս մի ծագիկ հրաշէկ, բոցավառ, Մտքից ծնունդ առած:

Բայց եթէ Մարդը անբուժելիօրէն թուեաւորուած է Ստութեան թոյնով և արդէն հաստատ է հաւատում է նա, որ երկրիս վրա բաղդաւորութիւն գոյութիւն չունի, բաց ի ստամոքսի և հոգեկան կուշտ դուրսից, հանգստութիւնի և այլ կենսական ամենամանր յարմարութիւնից, այն ժամանակ նա, Միտքը անկաշկանդ, ցնծացող զգացմունքին ստրկանալով, տխրազին դէպ վար է իշեցնում իր թեւերն ազատ և նիրհում, նիրհում ստրուկ, նա հատակ թողնելով մարդուն իշխանութեանը սրտի, զգացմունքի:

Եւ տարածւող ամպի նման՝ Ստորութիւնը կեղտոտ - Ձանձրոյթի քոյրը - ամեն կողմից սողում, զալարում է շուրջը Մարդու, պատելով մաշող զարշ փոշիով և՛ նրա ուղին և՛ սիրտն ու աչքերն:

Եւ Մարդը մոլորուած՝ դառնում է մի թոյլ, անգոր արարած, դառնում կենդանի, առանց հպարտութեան, առանց վեհ Մտքի...

Բայց երբ նրանում զայրոյթը ցասկոտ

բորբորում, կայծեր է առաջ բերում, նա վառում է իր միտքն ու հոգին և նուրից գնում հեռու, շատ հեռու, միայնակ՝ իր սխալմունքների տատանակների միջով, միայնակ՝ իր վարանուձների այրող, շիկացած կայծերի միջով, միայնակ՝ հին աւերակների բեկորների միջով...

Վեհ, հպարտ ու ազատ, նա արիարար նայում է ճշմարտութեան պայծառ աչքերին և դիմում դէպ իր վարանուձները.

— «Դուք սուտ էք խօսում, ասելով որ ես անզոր եմ, թոյլ եմ, որ կաշկանդուած է իմ միտքն ու հոգին. նա զարգանում է, ես այդ լուս գիտեմ, տեսնում եմ, զգում, — նա ինձնում աճում, ծաւալ է ընդունում: Մտքիս զարգացման հասնում եմ ես տանջանքի ոյժով և գիտեմ, որ եթէ նա չըզարգանար, ես առաջուանից աւելի չէի տանջուի, խորովուի:

— Բայց ես ամեն քայլափոխում միշտ աւելին եմ ցանկանում, միշտ աւելին եմ ես զգում, միշտ աւելի խորը տեսնում և իմ ցանկութեանց այդ արագ աճումն — իմ Մտքի կարող զարգացումն է: Այժմ նա ինձնում կայծի է նմանում. և չէ՞ որ կայծը հրդեհի մայրն է. ես ապագայում մի հրդեհ եմ դառնալու տիեզերքի թանձր խաւարի մէջ: Եւ ես կոչւած եմ ամբողջ աշխարհը լուսաւորելու, ցրելու խաւարը նրա թագցրած զաղտնիքներից, գտնելու ներդաշնակութիւնը իմ և աշխարհի միջև, ինքս իմ մէջ ներդաշնակութիւն ստեղծելու և լուսաւորելու կեանքի ամբողջ մտայլ քառուր այս տանջալից երկրի վրա, որ պատած է դժբաղդութեան, վշտի, դառնութեան, չարութեան կեղեւով. ես կոչւած եմ այդ բոլորը արմատախիլ անելու և անցեալի անդառնալի գերեզմանին յանձնելու:

— Եւս կոչւած եմ քակելու ամեն տեսակ մոլորութեանց, սխալմունքների կուռ հանգոյցները, որոնք կաշկանդում, կապում են վախկոտ մարդկեանց սրտեր, դարձնում նրանց կենդանիների արիւնոտշտ, զգուելի մի հաւաքածու, որ յոշոտում, պատառտում են միմեանց:

— Ինձ Միտք է տրուած նրա համար, որ շուտ տամ, խորտակեմ, կոխկոտեմ հինը, փթածը, ամեն բռնութիւն, նողկալի չարիք, — և ես կը ստեղծեմ նորը, հրաշալին, հիմք ունենալով վեհ ազատութեան, բարու գեղեցկի և մարդկային իրաւունքը բարգեւու: Մտքի կուած՝ շէնքը անսասան:

— Եւս պէտք է յաղթեմ մարդկային թշուառ, ամօթաբեր ցանկութեանց անհաշտ թշնամուն. ես կամենում եմ, որ մարդկերանցից իւրաքանչիւրը լինի Մարդ!

— Ամօթալի, անմիտ է և անստանելի այս մեր կեանքը, ուր ոմանց զրկալից, ստրկական աշխատանքը, ապարդիւն է գործադրում իրենց համար և ուրիշներն են դրանց թափած արիւն — քրտինքով անխղճօրէյս յագնում և՛ հացով և՛ հոգեկան շնորհքով:

— Անէ՛ծք այն բոլոր նախապաշարմունքներին, կարծիքներին կանխակալ, սովորութիւններին վատթար, որ ոստայնի պէս կպչում, գալարում՝ պատում են մարդկանց ուղեղն ու կեանքը: Նրանք չեն թողնում ապրիլ, վայելել, նրանք բռնութիւն են գործադրում մարդկանց վրա. — ես նրանց կը խորտակեմ!

— Իմ գէնքը — Միտքն է, իսկ Մտքի ազատութեան, նրա անմահութեան և ըստ ստեղծագործութեան յաւիտենական զարգացման մասին ունեցածս անսասան հաւատն — իմ կարող ոյժի անսպառ աղբիւրն է վեհս:

Միտքը ինձ համար յաւիտենական և ճշմարիտ միակ ուղեցոյցն է այս մեր մշտայլ, դաժան կեանքում. նա մի կրակ է կեանքի խայտառակ մոլորութիւնների ազնվամուգի մէջ. ես տեսնում եմ, որ նա աւելի ու աւելի պայծառ է վառում, աւելի խորն է նա լուսաւորում արմատները զաղտնիքների և ես իմ անմահական ճառագայթներով զինուած՝ գնում եմ նրանց ետեւից — միշտ բարձր և յառաջ...

— Մտքի համար գոյութիւն չունին անխորտակելի կուռ ամբուլթիւններ: Ամեն ինչ է նա շինում, ստեղծում. այդ հան-

գամանքը տալիս է նրան սուրբ իրաւունք անկապտելի՝ խորտակելու ինչ որ արգելք է հանդիսանում նրա զարգացման:

— Ես անվրդով գիտակցում եմ, որ նախապաշարմունքները՝ հին ճշմարտութիւնների բեկորներն են, իսկ մոլորութիւնների ամպերը, որ այժմ պտղոյտ են գործում կեանքի վրա, — այդ բոլորը առաջ են եկած մոխրից այն հին ճշմարտութեանց, որ անխնայ այրուեցին երբեմն նրանց ստեղծող Մտքի վառ բոցերից:

— Ես լաւ եմ զգում, որ յաղթող են ոչ թէ նրանց, որ յաղթութեան պտուղներն են վայելում, այլ որ նրանց, ովքեր անվեհեր ընկնում են կուռու:

— Կեանքի իմաստը ես տեսնում եմ ստեղծագործութեան վեհ ոյժի մէջ:

— Գնում եմ յառաջ, որպէսզի վառուեմ աւելի վառ ու պայծառ, և հրաշէկ ճաճանչ սփռեմ կեանքի խաւարի վրա: Եւ իմ անկումը ինձ համար — իմ վարձատրութիւնը կը լինի:

— Ուրիշ վարձատրութիւն պէտք չէ՛ ինձ. ես տեսնում եմ — իշխանութիւնը՝ ամօթաբեր է ու ծանծրալի, հարստութիւնը՝ ծանր է յիմար, փառքը՝ նախապաշարմունք, որ առաջ է եկել մարդկանց՝ իրենց գնահատելու անկարողութիւնից և նրանց՝ սորվօրէն ստորանալու սովորութիւնից:

— Վարանումներ! Դուք — Մտքի կայծերն էք միայն և ուրիշ ոչինչ: Միտքն ինքը իրեն տանջելով՝ ծնում է ձեզ իր ոյժի աւելորդութիւնից և կերակրում ձեզ հէնց իր ոյժով:

— Կը գայ ժամանակ, որ իմ կրծքում մի վեհ, հսկայ ստեղծագործող բոցով ի մի կը ձուլուի գացածունքներս ալ խանդը անմահ Մտքիս հետ և այդ բոցով ես կը վառեմ, կը լուսաւորեմ կոյր հոգիներ, բում բուն դրած բոլոր մթութիւնները, դաժանութիւններն ու չարիքները. ես կը նմանիմ այն աստուածներին, որ Միտք են ստեղծել և ստեղծում են!...

Ահա՛ նորից վեհ ու ազատ, բարձր բռնած իր հպարտ գլուխը, նա ընթանում է

զանդաղ, բայց անյողողղ քայլերով, նախապաշարմունքները ոտնատակ տալով, միայնակ՝ մոռալ մոլորութիւնների թանձր ու խաւար մշուշի միջով. նրա ետեւում կանգնած է անցեալի փողին ծանր ամպերի, նրա առջեւ — ստեղծուածների մի հսկայ, մեծ կոյտ, որ անվրդով սպասում է նրան:

Նրանք անհամար են, որպէս աստղերը երկնի խորքերում, և — անվերջ է Մարդու ուղին:

Այսպէս ընթանում է խոովայող Մարդը — յառաջ և բարձր, միշտ յառաջ և բարձր!...

ազատ թարգմ. Վ. Տ. — ԱՌԲ.

Մ Ի Ա Յ Ն Ա Ի Փ Ի Ի Ն

Յ. Ա. ԻՍ

Ես իրեկուն մը տեսայ դէպ՝ արեւմտա-
Եւրթան օրումն աստղին՝ ամպով մը հրանտա.
Բւի թըռնոյն, որուն երգին էլ և էլ
Ար խառնիկ զաշնակին՝ մե՛ր հովրոի մէջ.
« Ինչո՞ւ, կ'ըսե՛ս ինձի, ժայնդ դու թըռնոյն,
Արեւն է ի՞նձ պէս աբխուր այս իրեկուն.
Իր հրկնքին մէջ ան չունի՞ Լոյս, գտնձեր
Որ ամենուն սըրտեր կըրնան թափանցել.
Շափուղայէ իր հրկնքին մէջ անի՞
Աստղեր, շողեր, զեփուս. կապոյտ ալ չունի՞»,
Ու պատասխան տրուա թըռնունը ինձի.
« Թէ, բանաստե՛ղծ, հոգիդ ըլլաւ հուրով լի,
Արեգակի նըման, և ի՛ր պէս արքայ
Դառնայիբ, ցաւ կ'ունենայիբ դեռ, հաւատ,
Մարդիկ՝ խեղճուկ տան մէջ ինչպէս պաշտտի՞
Շողերու տեղ ազոտ ճըրգով մը ունին.
Եւ իրենց ցո՛ւն պարզեւել, լա՛ցը սակայն
Կըրնայ նըւագ մը մեղմացնել իրեկուան.
Բայց սակեղէն աստղը կապոյտ կամարին՝
Չունի յարգող հրեշտակ, չունի՛ մըտերիմ.
Չունի զգաւթ իր ելքին՝ ծայն մ'որ երգէ.
Իր քալերուն առաջնորդ մ'ալ գուրկ է.
Քաղցրէկ համբոյր մ'երբեք չեկաւ շըրթունքին,
Որ իր դաժան հոգւոյն մարէր զայրոյթն հին:
Ահա թէ ի՛նչն է պատճառ իր թախծութեան,
Ու թէ ինչո՞ւ աբխուր է այդպէս իրեկուն»:
Alix Moussée

Թրգմ. Հ. Ղ. Բ.